

Teorie a metodika výchovy:

Určeno pro: SZ7BK_TEV1

Garant: Doc. PhDr. Stanislav Střelec, CSc.
(střelec@ped.muni.cz)

Anotace předmětu:

Teorie a metodika výchovy je specifickým předmětem pedagogiky, který je zaměřen na vytváření základů výchovných kompetencí edukátora. Kromě toho je disponován k vytváření a posilování integračních vazeb mezi všemi profesními kompetencemi edukátora. Výchovou přitom rozumíme systém pomoci edukantovi v procesech jeho personalizace, socializace a enkulturace, vytváření a realizaci příležitostí jeho optimálního rozvoje, který směřuje k aktivní, samostatné, tvořivé, humánní a demokratické životní orientaci.

Tematické okruhy ke zkoušce z Teorie a metodiky výchovy:

1. Teorie a metodika výchovy – pojetí předmětu. Výchovné působení školy (Studie I,II + přednáška)
2. Výchova k hodnotám a hodnotová orientace dětí a mládeže (Studie II)
3. Situační pojetí výchovy – model fází utváření lidské povahy (přednáška)
4. Adaptace na sociální prostředí. Socializace a interakční učení (S - I, II)
5. Mravní výchova dětí školního věku (S-II)
6. Výchovné činnosti třídního učitele a sebereflexe učitelova výchovného působení (S – I)
7. Autorita v edukačních souvislostech (S-II)
8. Kázeň a ukázněnost jako společenské a pedagogické jevy (S – II + p)
9. Dramatická výchova ve školní a mimoškolní činnosti a edukativní význam hry a zážitku (S – I)
10. Poruchy chování žáků a jejich náprava (S – II)
11. Agrese a šikana jako výchovné problémy (S – I + p)
12. Krása a umění jako prostředky výchovy (p)
13. Tělesná kultura a tělesná výchova – součásti výchovy ke zdravému životnímu stylu (S – I + p)
14. Utváření klimatu ve školní třídě a výchovné skupině (S- I)
15. Profesionálně pracovní způsobilost člověka a její edukativní utváření (S – II + p)
16. Rodina jako výchovný činitel (S – II)
17. Vývoj vztahů mezi školou, rodinou a veřejností. Kooperace v edukačních vztazích mezi učitelem a rodiči žáků (S – I)
18. Výchovné otázky v alternativním školství (S – II)
19. Projekt Zdravá škola. Škola podporující zdraví (S – I)
20. Dítě ve sféře vlivů společenského prostředí. Škola jako součást sociálního prostředí (S – I)
21. Koncepce environmentální výchovy. Výchova pro 21. století (S – I, II)

Základní studijní literatura:

Střelec, S. (ed.) Studie z teorie a metodiky výchovy I. Brno: MSD, 2004, 2005. 155 s. ISBN 80-86633-21-7.

Střelec, S. (ed.) Studie z teorie a metodiky výchovy II. Brno, MSD, 2005, 2006, 2011.

Stěžejní pojmy – „pojmové mapy“ – k tematickým okruhům ke zkoušce z Teorie a metodiky výchovy:

- ad 1)** role učitele, kompetence učitele, koncepce teorie a metodiky výchovy: rovina filozoficko-axiologická, osobnostně-procesuální, bezprostředně realizační; výchovné působení výuky, humanizující tendence, kurikulární reforma, rámcový vzdělávací program, kompetence žáka
- ad 2)** hodnota, hodnotová orientace, rozdělení hodnot, výchova k hodnotám, krize společnosti

- ad 3)** výchovná situace, druhy situací, situační pojetí výchovy, fáze situačního pojetí výchovy, zvyky, rysy, jáství, osobnost
- ad 4)** adaptace; sociální adaptace – adjustace; maladaptace; teorie adaptace; symptomy maladjustace; maladaptivní strategie; prevence a zvládání maladaptace; socializace osobnosti, interakce, sociální učení, interakční učení, sociální kompetence, sociální inteligence
- ad 5)** mravní výchova, mravní vývoj; cíl, obsah, proces mravní výchovy, metody mravní výchovy; prosociálnost, výchova k prosociálnosti, projekt Etická výchova
- ad 6)** výchovná diagnóza, anamnéza, prognóza, úkoly třídního učitele, proces sebereflexe, vnitřní dialog, fáze sebereflexe, učitelův deník
- ad 7)** autorita, autorita a sociální role, autorita formální a neformální, autorita školy, autorita učitele, partnerský vztah učitele a žáka, svoboda a řád, odpovědnost
- ad 8)** sociálně-filozofické souvislosti kázně a svobody, anomie, liberalismus, postmodernismus, kázeň, druhy kázně, individuální a sociální funkce kázně, příčiny neukázněného chování žáků; základní podmínky, prostředky a metody výchovy ke školní ukázněnosti
- ad 9)** dramatická výchova, cíle dramatické výchovy, empatie, tvořivost, hra v dramatické výchově, simulace, alterace, charakterizace; iluze reality, zprostředkovaná a prožívaná skutečnost, funkce her, pedagogika zážitku, hra a její výchovné aspekty
- ad 10)** chování problémové, chování poruchové, poruchy chování, hodnocení chování, inklusivní vzdělávání, dispozice k poruše chování, rizikové přístupy k edukaci žáků s poruchovým chováním, perspektivní přístupy k edukaci žáků s poruchovým chováním
- ad 11)** agrese, šikana, druhy šikany, diagnostické znaky šikany, vývojové stupně šikanování, řešení šikany, prevence šikany
- ad 12)** krása, estetika, estetická výchova, cíle estetické výchovy, umění, funkce umění, prostředky estetické výchovy, formy estetické výchovy
- ad 13)** tělesná kultura, tělesná výchova, sport, pohybová rekreace, úkoly tělesné výchovy, funkce tělesné výchovy, prostředky a organizační formy tělesné výchovy, pohybový režim žáků, zdravotně orientovaná zdatnost
- ad 14)** klima, školní klima, typy školního klimatu, znaky pozitivního školního klimatu, školní parlament, třídní samospráva, skryté kurikulum
- ad 15)** práce, profesně pracovní způsobilost, druhy práce, profesionální orientace, etapy profesionální orientace, osobní předpoklady, kariérové poradenství, pracovní adaptabilita
- ad 16)** rodina, rodina v postindustriální společnosti, feministické hnutí, funkce rodiny, znaky funkční rodiny, čtyři pásma funkčnosti rodiny, postavení rodiny mezi výchovnými činiteli, standardy rodinné výchovy dětí školního věku, komponenty rodinného prostředí žáků
- ad 17)** kooperace, kooperace jako nápomoc, kooperace jako vzájemnost, kooperace jako partnerství, základní modely spolupráce školy s rodinou, školní kapitál, strategie reprodukce, strategie mobilizace, šest typů rodinného zázemí, interpersonální rovnováha, interpersonální valorizace, kooperační dovednosti učitele
- ad 18)** alternativní škola a vzdělávání, otevřené vyučování, komunitní škola, Škola podporující zdraví, Vzdělávací program Začít spolu, Čtením a psaním ke kritickému myšlení, Integrovaná tematická výuka, Program Dokážu to?, individuální a domácí vzdělávání, e-learning, kooperativní vyučování, projektové vyučování
- ad 19)** zdraví, holistické a interakční pojetí zdraví, podpora zdraví, Projekt Škola podporující zdraví, partnerský vztah učitele a žáka, výchova ke zdravému životnímu stylu, komunitní projekty, kompetence dospělého člověka k podpoře zdraví
- ad 20)** sociální prostředí, škola jako sociální instituce, funkce školy, rovnost a nerovnost v přístupu ke vzdělávání
- ad 21)** ekologická/environmentální výchova, ekologické/environmentální vzdělávání, výchova pro udržitelný rozvoj, ekologické myšlení, eticko-axiologický aspekt v ekologické výchově, hodnotový přístup, ekologická výchova jako průřezové téma

Literatura:

Doporučená literatura k předmětu Teorie a metodika výchovy:

Bendl, S. Školní kázeň. Metody a strategie. Praha: ISV, 2001, 267 s. ISBN80-85866-80-3.

Bendl, S. Ukázněná třída aneb Kázeňské minimum pro učitele.

Praha: Triton, 2005, 298 s. ISBN 80-7254-624-4.

Bůžek, A., Michalík J. Informatorium (nejen) o právech dítěte. Olomouc: UP, 2000. 170 s. ISBN 80-244-0054-5.

Cangelosi, J. S. Strategie řízení třídy. Praha: Portál, 1994, 289 s.

ISBN 80-7178-083-9.

Čáp, J. Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy. Praha: ISV, 1996, 302 s.

ISBN 80-85 866-15-3.

Horká, H. Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. století.

Brno: MU, 2005, 158 s. ISBN 80-210-3750-4.

Horká, H. Teorie a metodika ekologické výchovy. Brno: Paido, 1996, .

ISBN 80-85931-33-8.

Horká, H. Výchova pro 21. století. Brno: Paido, 2000, 127s. ISBN 80-85931-85-0.

Karnsová, M. Jak budovat dobrý vztah mezi učitelem a žákem. Praha: Portál, 1995, 151 s. ISBN 80-7178-032-7.

Kolář, M. Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál, 1997. 127 s.

ISBN 80-7178-123-1.

Krátká, J. Aktuální otázky teorie výchovy: Teoretická východiska, výzkumné nálezy a závěry pro praxi. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 145 s. ISBN 978-80-210-5727-2.

Kraus, B., Poláčková, V. et al. Člověk, prostředí, výchova. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2

Kučerová, S. Obecné základy mravní výchovy. Brno: MU, 1993.

ISBN 80-210-0183-6.

Kučerová, S. Obecné základy estetické výchovy. Brno: MU, 1993.

ISBN 80-210-0220-4.

Kučerová, S. Obecné základy mravní výchovy. Brno: MU, 1993. ISBN 80-210-0183-6.

Kučerová, S. Obecné základy estetické výchovy. Brno: MU, 1993. ISBN 80-210-0220-4.

Kučerová, S. Člověk, Hodnoty, Výchova. Prešov: Grafotlač, 1996. 231 s.

ISBN 80-85668-34-3.

Kyriacou, Ch. Klíčové dovednosti učitele. Praha: Portál, 1996, 155 s.

ISBN 80-7178-022-7.

Langová, M., Vacínová, M. Jak se to chováš? Praha: Empatie, 1994. 84 s.

ISBN 80-901618-5-5.

Maňák, J. Profesionální praktika z pedagogiky. Brno: MU, 1992, 131 s.

ISBN 80-210-0471-1.

Pelikán, J. Výchova jako teoretický problém. Ostrava: Amosium, 1995. 234 s.

ISBN 80-85498-27-8.

Pelikán, J. Pomáhat být. Praha: Karolinum, 2002, 159 s. ISSN 0567-8307.

Podlahová, L. První kroky učitele. Praha: Triton, 2004, 223 s. ISBN 80-7254-474-8.

Prokopová, A. O (ne)mocné výchově. Brno: MU, 1993. ISBN 80-210-0760-5.

Průcha, J. Alternativní školy. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-072-3.

Průcha, J. Moderní pedagogika. Praha: Portál, 1997. 495 s. ISBN 80-7178-170-3.

Průcha, J. Přehled pedagogiky. Praha: Portál, 2000, 265 s. ISBN 80-7178-399-4.

Říčan, P. Agresivita a šikana mezi dětmi. Praha: Portál, 1995. 95 s.

ISBN 80-7178-049-9.

Spousta, V. Krása, umění a výchova. Brno: MU, 1995. 130 s. ISBN 80-210-1196-3.

Střelec, S. a kol. Kapitoly z rodinné výchovy. Praha: Fortuna, 1992. 157 s.

ISBN 80-85298-84-8.

Střelec, S. et al. Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I. Brno: Paido, 1998. 189 s. ISBN 80-85931-61-3.

Střelec, S. (ed.) Studie z teorie a metodiky výchovy I. Brno: MSD, 2004, 2005. 155 s. ISBN 80-86633-21-7.

Střelec, S. (ed.) Studie z teorie a metodiky výchovy II. Brno, MSD, 2005, 2006, 2011.

Svobodová, J., Jůva, V. Alternativní školy. Brno: Paido, 1995. ISBN 80-85931-19-2.

Svobodová, J. Zdravá škola včera a dnes. Brno: Paido, 1998. 47 s.

ISBN 80-85931-53-2.

Šimoník, O. Začínající učitel. Brno: MU, 1994. 95 s. ISBN 80-210-0944-6.

Švec, V. Klíčové dovednosti ve vyučování a výcviku. Brno: MU, 1998, 178 s.

ISBN 80-210-1937-9.

Tomášek, F. Pedagogika. Praha: Křesťanská akademie, 1994. 350 s.

ISBN 80-901294-0-4.

Vacek, P. Morální vývoj v psychologických a pedagogických souvislostech. Hradec Králové:

Gaudeamus, 2000. ISBN 80-7041-148-1.

Další tituly budou průběžně doplňovány na přednáškách a v seminářích.